

In memoriam Sipos Aladár

Vinczeffy Imre

Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum, Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, Vidékfejlesztési és Tájhasznosítási Tanszék, Debrecen

Egy zseniális, szuggesztív szakembertől búcsúztunk márciusban. Közös nyári szakmai programot terveztünk, és abban az ügyben kerestem telefonon március elején. Akkor még lelkesedett, és arra kért, ha pontosná válik a szakmai program, hívjam föl, hogy ő is tudjon arról. Fölhívtam, de egy fátyolos hang annyit mondott: „Meghalt”. Mivel ismeretlen volt a fátyolos hang, megkérdeztem, hogy kivel beszélek. A válasz rövid volt: „Az özvegyével”.

– „Hogy történt, hisz napokkal ezelőtt beszéltem veled, és ígértem, hogy újra keresem, most azért hívtam.”

– „Nem hiszem az egészet, beszélgettünk, és ő egyszer csak összecsuklott, és vége. De nem hiszem, nem hiszem, hogy meghalt.”

Amit Piroska, Sipos akadémikus felesége nem hisz, az számunkra is hihetetlen, vagy legalábbis rendkívül megrázó. Olyan szakember távozott tőlünk, aki széles körű közgazdasági és mezőgazdasági ismeretével sokat lendített a két tudományág hazai helyzetén. Előadásai ésszerűek, közérthetőek és világosak voltak, lenyűgözték a hallgatóságot, és mindenki meggyőződött mondanivalójának igazáról.

Mivel többször tartott gyepgazdálkodási rendezvényeinken előadást, sokan megkérdezték, miként lehetséges, hogy egy közgazdász egy tőle távol álló szakmáról ilyen közérthetően, meggyőzően beszél. A válaszom egyszerű volt: - „Úgy, hogy a saját szakmáját mozaikként kezeli a tudományok gömbjének felületén, de ahhoz a gömböt néhányszor körbe kell járnia, hogy a saját szakmai mondanivalóját megfelelő helyre kapcsolhassa. Mert ő a szakmai ismeretei csúcán állt, és kereste a lehetőséget, hogy hol hasznosíthat valamit abból, amit élete során összeszedett. Ezért volt meggyőző minden előadása.”

Kedves Aladár! Az MTA Gyepgazdálkodási Bizottság és minden hazai gyepgazdálkodási szakember nevében köszönöm, hogy ismereteidből bőven kaphattunk, hogy magatartásodból sokat átvehettünk. Ígérjük, hogy azokat továbbadjuk Rád való hivatkozással. Örvendünk, hogy kortársaid lehettünk, amiért csak odaát mondhatunk Neked köszönetet. Tisztelő barátsággal üdvözlő a hazai gyepesek nevében: Vinczeffy Imre.

A legeltetés fontosabb ökonómiai szempontjai*

Sipos Aladár

MTA, Budapest

Gyepgazdálkodásunkban fellelhető súlyos hiányosságok megítélésem szerint két alapvető problémára vezethetők vissza:

- 1.) a mezőgazdaság, különösen az állattenyésztés mindenkorai helyzetére,
- 2.) az állattartással kapcsolatos szakmai, gyakorlati nézetek, felfogások irányultságára.

Ami az első kérdést illeti:

- A mezőgazdaság helyzetét tömören a következő képen jellemezhetjük: az 1980-as évek második felében kezdődött látens válság az 1990-es évek elejére átfogó, **nyílt válsággá** vált. A válság jellemző lett az egész gazdaságra. Ebben az ún. **transzformációs válságban** – átgondolt, átfogó koncepció nélkül – kezdődött meg a magyar agrárium átalakulása. A válság súlyos gazdasági visszaesést, romló gazdasági egyensúlyt, egészében kedvezőtlen makrogazdasági feltételeket teremtett az agrárium számára. Az agrártermékeknek mind a belső, mind a külső piaca összeszűkült.

Az agrárátalakulás főbb jellemzői a következők:

- A tulajdonátalakulást főleg a napi politikai érdekek, a korábbi tulajdoni sérelmek orvoslása irányította, következképpen **elmaradt a hatékony struktúrák kiépítése**. A földtulajdonjog szétaprózódott, jelentős részben nem a mezőgazdaságból élők lettek a tulajdonosok.
- Polarizált birtokstruktúra jött létre. Egyik oldalon sok kis vállalkozó kevés földdel, a másik oldalon a földhasználatban, a bérleti rendszer elterjedése következtében a nagyobb gazdaságok túlsúlya a jellemző.

A beruházások alacsony színvonala következtében a technikai felszereltség, főleg a kisebb gazdaságokban elavult.

- A piacgazdasági átalakulás szinte a mai napig a szükséges intézmények hiányában ment végbe. Következképpen a korábbi forgalmazási és finanszírozási rend összeomlása után nem épült ki a piacgazdaság intézményi rendszere.

A piaci zavarok állandósultak – alultermelés és túltermelés sokszor együtt jelentkezik. A mezőgazdaság alkuereje rendkívül kicsi.

- Rendkívül kedvezőtlenül alakultak a **mezőgazdasági jövedelmek**, főleg a '90-es évek első felében a mezőgazdaság éveken keresztül veszteséges ágazat volt.
- Az állami támogatás a mezőgazdaságban drasztikusan lecsökkent.

Mindennek az agrárgazdaság közel két évtizedes válsága lett a következménye. Miközben a magyar gazdaság 1996-tól növekedési pályára állt, a mezőgazdaságban továbbra is **fennmaradt a transzformációs krízis**, különösen jellemző ez az állattenyésztésre.

Mind a mai napig nem alakult ki átfogó, nemzeti konszenzuson alapuló agrárpolitika, amely képes volna a problémák kezelésére.

Mindezek következményei az agrárgazdaság területén főleg az állattenyésztés vonatkozásában különösen súlyosak. Az időről-időre megismétlődött tűzoltó akciók csak rövidtávon enyhítették a mezőgazdaság gondjait, a valódi problémák megoldatlanok maradtak. A mélyponton lévő magyar állattenyésztés helyzete az EU agrárpolitikájának átvételével egészében tovább romlik, az állatállomány több ágazatban csökken. Az Unió források „szétterítésével” a szarvasmarha és a juhtenyésztés azonos szintre kerül a ma sem támogatott sertés és baromfi ágazattal. Ezeket a hátrányokat főleg a termelési költségek csökkentésével, a minőség javításával kell ellensúlyozni, amiben jelentős szerepet kaphat az ésszerű **legelőgazdálkodás**, az állatok legeltetése.

Az EU-hoz való csatlakozásunkat követően az ún. egyszerűsített kifizetések rendszere a földhasznosításban és a mezőgazdasági ágazatok egymáshoz viszonyított jövedelmezőségében jelentős változásokat eredményez. A területalapú támogatások tíz éven keresztül fokozatosan növekednek, a termékekhez kötöttek pedig hat éven át azonos összegűek maradnak, az ezt követő négy év alatt pedig fokozatosan megszűnnek, s ezek is területi alapon kerülnek felosztásra.

Témánk szempontjából a leglényegesebb hatások a következők lesznek:

- a.) Az EU-támogatások feltétele a földek kultúrállapotban tartása. Ennek növelésével nőhet a gyepterület a szántó rovására.
- b.) A ténylegesen hasznosított gyepterületek már 2004-ben területalapú támogatást élvezhetnek. Ez a mai, több mint 1 millió ha-os gyepterületből mintegy 470 ezer ha-t ölel fel.

Ami az állattartással kapcsolatos felfogást és gyakorlatot illeti. A nagyüzemi szakosított telepi állattartásra való áttérés különösen az „iparszerű” mezőgazdaság megvalósulásának felgyorsulásával kezdett meghonosodni. Ennek az állatokra gyakorolt negatív hatásait már a hetvenes években sokan

felismerték (beszűkített élettér, mozgáshiány, élettartam rövidülés, tiszta levegő hiánya).

Az elmúlt harminc év azonban nem volt elég ahhoz, hogy az állatokat visszaengedjék a legelőre, annak ellenére, hogy „közel egy évezred tapasztalata szerint az a legegészségesebb és leggazdaságosabb állattartás. Ideje volna megszabadulnunk a fölösleges sállangoktól (emberektől és tartásmódoktól); minél hamarabb visszatérünk a legelőntartásra, annál gyorsabban helyrejön az állatállományunk.” (Gyepgazdálkodási Közlemények, 2003/1. 7. o.)

Az agrárium válságának leküzdésében kiemelt helye van a **versenyképesség** növelésének. Ezt kell szolgálnia a régi, az öt megillető helyre visszaállított legeltetési állattenyésztésnek is. Ezen a területen ugyanis sok olyan tartalékkal rendelkezünk, amelynek felszínre hozatala alkalmas a szóban forgó célkitűzés realizálásának elősegítésére.

Ismeretes, hogy a korszerű legelőgazdálkodásnak számtalan előnye van. Itt is most az állattenyésztés versenyképességének fokozása szempontjából emelek ki néhányat.

- 1.) Közismert, hogy az állatok legeltetése nemcsak gazdaságos és egészséges, hanem tisztább, egészségesebb tejet és húst termelnek az állatok, mint más tartási módnál, növekszik az élettartamuk, több utódot hoznak világra. Megfontolásra érdemes e tekintetben a következő. Amíg a legelőn tartottuk az állatokat, a tehének életükben tíz-tizenöt (hús) borjút ellettek; ma egy tehén borjainak száma országos átlagban 2,5, ami negyede, hatoda a genetikailag lehetséges borjúszámnak (Vinczeffy).
- 2.) A legeltetési állattartás mentesíti a környezetet, elsőként a lakott helyeket, a környezetszennyezés zömétől és több felesleges beruházástól, szállítástól, vagyis a gyepgazdálkodást Magyarországon is egyre intenzívebben össze kell kapcsolni a környezetvédelemmel. Ezt különösen időszerűvé teszi a kötött állattartás, hiszen a trágya elhelyezése, kezelése, hasznosítása újabb költségeket jelent. Legeltetés esetén viszont a legelő jószág ürüléke, mint talajtápanyag kiegészítő, hozzájárul ahhoz, hogy 1 ha legelő háromszor annyi állat eltartására lesz képes a jelenlegi 0,34 számos állattal szemben, mindezt műtrágyázás nélkül.
- 3.) A megfelelően kezelt gyep alkalmas a szél- és vízerózió megszüntetésére, a vegyszerrel tönkretett talaj megjavítására, a leromlott szerkezetű szántók javítására, a gyepek területek biológiai egyensúlyának fenntartására, gyógy- és fűszernövények tömegének hasznosítására, a mézélő növényekkel a rideg tél után az állatok gyors feljavulására. A gyep a talaj és az élővilág kapcsolata, nagyon sok lény élettere és a talaj gyógyítója. Mindezek alapján bizvást mondhatjuk, hogy a gyep, a legeltetési állattartás révén, kérdőzöink életének meghosszabbítója, a termékek kiváló minőségének záloga és a gazdaságos termelés megalapozója.

* 2004. október 14-én „A gyepgazdálkodási vitanapon” elhangzott bevezető előadás összefoglalása